

Vakuuttava kirja vakuutustoiminnasta

Jyri Liukko: Solidaarisuuskone. Elämän vakuuttamisen ja vastuujärjestyksen muutos. Helsinki: Gaudeamus, 2013. 315 s. ISBN 978-952-495-291-0

Jyri Liukon kirja on tapaus. Se on sitä siksi, että suomalaisen sosiaalitieteen piiristä tulee vain harvoin väitöskirjoja, joissa teoreettinen ja erityisesti järjestelmäkeskeinen ote on näin vahva. Sosiaalipoliittikatiede tai laajemminkin sosiaalitiede kaipaa nimenomaan nykyistä vahvempaa järjestelmäkeskeistä otetta. Piristävää on myös lukea väitöskirjaa, joka uskaltaa ottaa perattavakseen näinkin laajan tutkimusaiheen. Liukko käsittelee väitöskirjassaan henkilövakuutustoiminnan poliittisia ja moraalisia erityispiirteitä historiallisesti ja nykypäivänä. Tarkastelussa on pääosin suomalainen, mutta joiltain osin

(erityisesti luku 6) myös kansainvälinen keskustelu. Näkökulmana on vakuutusajattelun muutos, jolla tarkoitetaan vakuutuslaitosten ja niiden etujärjestöjen avainhenkilöiden, viranomaisten ja lainsäätäjien piirissä vallitsevien ajattelutapojen historiallista muutosta.

Kirjassa on kolme tutkimuskysymystä: 1) millä tavalla erilaisia toimeentuloturvaan liittyviä riskin jakamisen käytäntöjä on oikeutettu ja kyseenalaistettu, 2) millä tavoin vakuutus teknologian hyödyntäminen toimeentuloturvan välineenä on muokannut julkisen ja yksityisen suhdetta sekä 3) miten vakuutus käytännöt ovat tuottaneet ja toteuttaneet erilaisia solidaarisuuden ja vastuun muotoja. Tarkemmin eri aineistojen analyysia esitellään erikseen kunkin luvun yhteydessä, mutta yleisesti kirjassa nojaututaan ranskalaisen sosiologian traditioon. Erityisen merkittävänä nimenä voidaan tässä kohtaa mainita Michel Foucault. Liukko kiinnittää huomion siihen, miten jokin asia käsitteellistetään ja muokataan sellaiseksi ongelmaksi, jolle pystytään tarjoamaan tietynlaisia ratkaisukeinoja. Näin olen kirjassa tekstejä analysoidaan nimenomaan toimintana. Ne on siis Liukon näkökulmassa alun perin julkaistu jotakin tarkoitusta varten.

Kirja jakaantuu kahdeksaan osaan. Johdanto-osiossa käy-

dään läpi kirjan tutkimusasetelmaa, käsitteistöä ja aineistoa sekä perustellaan, miksi juuri tämä tutkimus on täytynyt tehdä. Kirjoittajan mukaan sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa on toki aiemminkin tutkittu vakuutusta, mutta painopiste on ollut lähinnä julkisessa sosiaalivakuutuksessa. Johdannossa myös mainitaan kirjan keskipisteenä olevan ajatus vakuutuksesta eräänlaisena solidaarisuuskoneena. Tällä Liuko viittaa yksinkertaistettuna siihen, että vakuutuksesta on tullut käytännöllinen ja konkreettinen väline, joka on tehnyt yhteisvastuun organisoinnista tietyin osin hyvinkin teknisen kysymyksen. Lisäksi johdannossa korostetaan, kuinka yksityis- ja sosiaalivakuutuksen väliin asetetaan usein mustavalkoisesti jyrkkä raja, vaikka käytäntö ei tue tätä rajanvetoa. Julkinen ja yksityinen sekä liiketoiminnallinen ja poliittinen ulottuvuus ovat sekoittuneet historiallisesti vahvasti. Tätä sekoittumista korostetaan läpi koko kirjan.

Luvussa kaksi käsitellään vakuuttamisen historiaa niin Suomessa kuin osin kansainvälisessäkin kontekstissa. Samalla luodaan perustaa seuraaville empiirisille luvuille muun muassa käsitteiden analyysin kautta. Luvussa analysoidaan esimerkiksi riskin käsitettä moraalisen ja poliittisen mur-

roksen välittäjänä sekä solidaarisuuden käsitettä vakuutuskeskustelussa.

Luvut 3–7 ovat selvemmin empiirisiä. Kolmannessa ja neljännessä tarkastellaan vakuuttamisen eetoksen muutoksia sekä selvitetään sosiaali- ja yksityisvakuutuksen suhdetta suomalaisessa kontekstissa 1940-luvulta lähtien. Aineistona ovat vakuutusalan asiantuntijoiden kirjoitukset, haastattelut ja esitelmät. Viides luku esittelee henkilövakuutuksen muuttuvia oikeutuksia kulutushyödykkeenä 1940-luvulta 1990-luvulle. Asiantuntijakeskustelun ohella aineistona ovat vakuutusmainokset. Kuudennessa luvussa keskitytään erilaisiin tapoihin oikeuttaa sekä problematisoida vakuutusehtoihin ja riskiluokiteluun liittyviä käytäntöjä. Keskiössä on se moraalinen, poliittinen ja vakuutusmatemaattinen argumentaatio, jonka perusteella vakuutettuja luokitellaan eri riskiryhmiin. Luvussa kohteena on pääasiallisesti Suomen ulkopuolinen alue ja aineistona aiempi tutkimuskirjallisuus, hallinnolliset ja poliittiset dokumentit sekä ammatillisten ja tieteellisten järjestöjen julkaisut. Seitsemännessä luvussa tehdään asiantuntija-aineiston ja aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta yleiskatsaus siitä, mihin suuntaan suomalainen vakuutusyhteiskunta on kehitymässä.

Kirjan kahdeksannessa luvussa tehdään laajat johtopäätökset ja esitetään keskeiset tulokset tiivistetysti. Monesta merkittävästä laaja-alaisesta tuloksesta voitässä nostaa esiin vain yhden tärkeimmistä: julkisen sektorin toimijoiden lisäksi myös yksityiset toimijat ovat olleet merkittävissä määrin osallistumassa vakuutuksen sosiaalitaloudellistamiseen.

Johtopäätösten lukemisen jälkeen herää kuitenkin muutamia toiveita aiheista, joita olisin itse toivonut käsiteltävän hivenen nykyistä enemmän. Ensinnäkin suomalaisen hajautetun julkisen eläkejärjestelmän erityispiirteitä olisi voinut korostaa voimakkaammin ja käsitellä enemmän. Tällä viitataan siihen, kuinka yksityisille eläkevakuutusyhtiöille on annettu lainsäädännössä rooli työeläkkeiden hoidossa. Nyt aiheetta on toki käsitelty läpi kirjan jollain tavoin, mutta tarkemmin lähinnä luvussa kolme. Suomalaisen järjestelmän piirteillä kun on merkittävä vaikutus yhteiskunnallisen vallan muotoutumiseen ja intressiryhmien välisiin valtasuhteisiin. Siksi tarkempaan tarkasteluun olisi voinut ottaa myös ammattiyhdistysliikkeen, työnantajajärjestöjen, poliitikkojen, yritysjohtajien ja eläkevakuutuslaitosten johdon varsin monimutkaiset verkostot. Tätä varten olisi voinut haastatella muun muassa

työmarkkinajärjestöjen johtajia ja eläkevakuutuslaitosten johtoa. Samalla olisi pystytty analysoimaan tarkemmin, miten yksityisten ja julkisten vakuuttajien intressit ovat sekoittuneet toisiinsa ja miten tämä on vaikuttanut vakuutusajattelun muutokseen. Erilaisten intressiryhmien haastattelujen kautta olisi saattanut esimerkiksi selvittää tarkemmin, miksi ja miten verovähennysoikeudet ovat tulleet mukaan eri henkilöistä vakuutuslajeihin. Toki jo nyt kirjassa käsitellään jonkin verran toimijoiden intressien vaikutusta päätöksentekoon, erityisesti luvun neljä lopussa käsiteltäessä vakuutusyhtiöiden omistajuutta.

Olen samaa sukupolvea Liukon kanssa, mutta tutkimusprofiilimme ovat toisistaan poikkeavia. Oman asiantuntemukseni perusteella hänen väitöskirjansa on erinomainen. Jo pelkästään esitystapansa perusteella kirja on erittäin omalaatuinen, nimenomaan positiivisessa mielessä. Luettavuutta parantavat erityisesti kunkin empiirisen luvun lopussa olevat yhteenvetokappaleet. Empiirinen ja teoreettinen sulautuvat poikkeuksellisen mielenkiintoisella tavalla yhteen, samoin laajat yhteiskunnalliset linjat, järjestelmäkuvaus ja mielenkiintoiset detaljit. Lienee lähes tarpeetonta mainita, että kirjan kieliasu on erinomainen. Ilmei-

sesti taustalla on hyvä kustannustoimittaja, vaikka suurin syy lienee kirjoittajan terävä kynä ja älykkyys.

Kirja-arvioissa on tapana lopussa väittää, että kirja soveltuu hyvin oppikirjaksi korkeakouluihin. Tämän teoksen kohdalla mainintaa ei tarvitse esittää vain kohteliaisuusyystä. Liukon väitöskirja todistaa hienosti, kuinka akateemisella, suhteellisen teoreettisella ja järjestelmäkeskeisellä sosiaalitutkimuksella on paljon annettavaa vakuutusalan ja sosiaaliturvan piirissä työskenteleville toimijoille. Tämän tyyppisen kirjan toivoisi löytävän tiensä myös eri intressiryhmien edustajien ja poliitikkojen (t)yöpöydille.

Arttu Saarinen